

Trong mấy năm qua đã có ít nhiều một ý kiến thảo luận trong hội thảo khoa học hay tọa đàm trao đổi ý kiến, song vấn đề chưa đủ sức sáng tỏ. Và gần đây, trong chương trình nghiên cứu lý luận và khoa học xã hội, Đảng ta lại yêu cầu phải làm rõ vấn đề này. Đây là vấn đề khó, nhạy cảm và hệ trọng gắn liền với sự nghiệp phát triển kinh tế xã hội trong thời kỳ kinh tế thị trường nhiều thành phần và công nghiệp hóa hiện đại hóa đất nước theo con đường xã hội chủ nghĩa gắn liền với bản chất, sứ mệnh lịch sử của Đảng ta hiện nay cũng như sắp tới.

Trong lĩnh vực này, một trong những vấn đề mà ý kiến của các nhà

Đúng là thực tiễn làm nảy sinh những vấn đề không đơn giản trả lời bằng tư duy và nhận thức cũ nhưng cũng không phải những nguyên tắc cũ hoàn toàn lỗi thời, nhất là những nguyên tắc bản chất nhất của những xu hướng chính đã, đang và sẽ ảnh hưởng quyết định đến tiến trình phát triển. Vấn đề đảng viên có thể làm kinh tế tư bản tư nhân hay không đang là một đề tài như thế và đang được thảo luận hiện nay.

Đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân

Thay đổi bản chất của Đảng hay thay đổi dần bản chất của kinh tế tư bản tư nhân? Cách tiếp cận phát triển

TS. HỒ BÁ THÂM

Ảnh Hòa Tấn

khoa học và cả các nhà hoạt động thực tiễn còn rất khác nhau trước hết trong quan niệm và cách tiếp cận để nhận thức hiện tượng phức tạp, khó khăn này. Có lẽ chưa ai nghĩ rằng mình sai hoặc có thể đúng hoàn toàn. Chúng ta đang trên con đường tiếp cận chân lý.

Khi bàn luận về vấn đề này, vấn đề nổi lên từ chiều sâu của nó là đảng viên và Đảng cộng sản thay đổi bản chất khi thay đổi nhiệm vụ hay tư bản tư nhân trong xã hội ta theo đường lối đổi mới trong phát triển có sự thay đổi?

Cách tiếp cận

Ở đây chúng tôi chưa đi sâu khía cạnh điều tra xã hội học mà đi vào bản chất vấn đề với tư duy lý luận chiều sâu.

Theo đó, chúng tôi phân tích các cách tiếp cận hiện nay sau đây:

Cách tiếp cận thứ nhất: nếu cho rằng, tư bản tư nhân về bản chất là bóc lột mà đảng viên thì không thể là người bóc lột, nên ai làm kinh tế tư bản thì không thể là đảng viên. Nếu trong Đảng mà số người bóc lột càng nhiều thì Đảng sẽ biến chất thành đảng khác. Đó là cách tiếp cận bóc lột, tư bản tư nhân theo nguyên nghĩa, có thể gọi như vậy. Điều này, theo tôi, là không sai, nó đảm bảo tính nguyên tắc cơ bản của Đảng cộng sản, nhưng có phần cứng nhắc khi tuyệt đối hóa vấn đề bóc lột, không phân tích môi trường phát triển mới một cách biện chứng của tư bản tư nhân ở nước ta hay trong thời kỳ quá độ lên CNXH nói chung. Tức là có vấn đề tư bản tư nhân trong chế độ tư bản và tư bản tư nhân trong thời kỳ quá độ lên CNXH. Hơn nữa cũng cần phân biệt xu hướng chung với những trường hợp cụ thể. Vấn đề còn phải suy nghĩ là liệu đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân thì Đảng biến chất hay có thể làm thay đổi dần tính chất kinh tế tư bản tư nhân? Hay cùng thay đổi cả hai?

Cách tiếp cận thứ hai cho rằng, Đảng ta thừa nhận kinh tế thị trường, kinh tế tư bản còn là vấn đề chiến lược của sự phát triển, vậy thì đảng viên phải đi đầu làm giàu, làm giàu (theo kiểu đảng viên đi trước, làng nước đi sau) mà muốn làm giàu thì không thể không bóc lột, đảng viên vì vậy, có thể làm kinh tế tư bản tư nhân, nếu đảng viên không làm thì sợ các nhà tư bản không tin mà đảng viên cũng là công

dân, phải làm kinh tế giỏi. Và qua thực tế thì có một số đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân nhưng Đảng ta có làm sao đâu? Đó là cách tiếp cận đảng viên phải nêu gương làm giàu, làm kinh tế tư bản tư nhân. Ở một mức độ nào đó thì cách hiểu này có cái lý của nó nhưng nếu mở rộng vấn đề, mở giới hạn thì thành cái khác và lượng sẽ biến thành chất, sẽ có nguy cơ. Thử hỏi bây giờ cứ tuyên bố rằng, các đảng viên được làm kinh tế tư bản tư nhân và như thế thì cũng có thể sẵn sàng kết nạp các nhà tư bản vào Đảng (cố nhiên không phải tất cả) thì tình hình sẽ ra sao? Đảng cộng sản sẽ thành một đảng kiểu gì? Phải chăng đây là sai lầm rất nguy hại về nguyên tắc cơ bản. Tại sao lại không thấy rằng, người đảng viên và công dân là khác nhau về nguyên tắc trong việc thừa nhận bản chất và mục đích cơ bản của Đảng ngay trên lĩnh vực làm kinh tế.

Cách tiếp cận thứ ba cho rằng, cần hiểu rõ môi trường kinh tế tư nhân ở nước ta là theo pháp luật của nhà nước XHCN, trong cơ cấu kinh tế thống nhất theo định hướng XHCN, do đó đúng là, kinh tế tư nhân bây giờ không còn nguyên vẹn, hoặc có thể không đơn thuần là bóc lột như cũ; nên có thể đảng viên vẫn làm kinh tế tư bản tư nhân được. Đó là cách tiếp cận sự thay đổi của kinh tế tư bản tư nhân trong môi trường kinh tế xã hội mới. Đúng là trong môi trường mới kinh tế tư bản tư nhân vận hành theo pháp luật của Nhà nước ta tức là hành vi bóc lột đã bị hạn chế, điều hòa cho các lợi ích tư và lợi ích chung của nhân dân mà Nhà nước là người đại diện có thể kết hợp được. Nhưng ở đây cũng không thể không thấy rằng, chất tư bản vẫn là chủ đạo trong kinh tế tư bản tư nhân, nên không đơn giản tuyên bố cứ kết nạp các nhà tư bản vào Đảng hay đảng viên cứ làm kinh tế tư bản tư nhân, không sao?

Cách tiếp cận thứ tư: Theo chúng tôi, các cách tiếp cận nói trên có mặt hợp lý và cũng có mặt chưa đủ thuyết phục, do vậy, cách tiếp cận phát triển nhưng theo đúng bản chất của giai cấp công nhân có lẽ là hợp lý hơn cả. Đó là, vì vai trò kinh tế tư bản tư nhân trong xã hội ta đang có nhiều tiềm năng phát triển, đang là động lực của sự tăng

trưởng và tiến bộ kinh tế theo pháp luật của Nhà nước ta dưới sự lãnh đạo của Đảng. Như Hồ Chí Minh trước đây (năm 1951 trong bài Thường thức chính trị) quan niệm rằng, trong một thời kỳ nhất định, kinh tế tư bản tư nhân vẫn là một động lực của cách mạng, và lúc đó ta hiểu là thời kỳ dân chủ nhân dân, nhưng có lẽ đúng cho cả hiện nay, cả sắp tới trong chiến lược phát triển kinh tế nhiều thành phần theo định hướng xã hội của Đảng ta. Thật vậy, hoạt động kinh tế tư bản tư nhân ở nước ta hiện nay còn có vai trò tích cực và cách mạng, hơn nữa trong môi trường thể chế và kinh tế như hiện nay theo chiến lược phát triển của Đảng thì kinh tế tư bản tư nhân không còn nguyên nghĩa như trong chế độ tư bản, vì "cơ chế, tính chất, vị trí của các giai cấp trong xã hội ta đã thay đổi nhiều cùng với những biến đổi to lớn về kinh tế xã hội" và lợi ích của các thành phần kinh tế và các giai cấp trong nội bộ dân tộc ta mà nền tảng là liên minh công nhân nông dân và trí thức, cơ bản là thống nhất theo mục tiêu chung: độc lập dân tộc gắn liền của CNXH, dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh, như khẳng định của Đảng trong văn kiện đại hội lần thứ IX của Đảng.

Vì vậy đảng viên của Đảng tích cực ủng hộ phát triển kinh tế tư bản tư nhân và có thể có một số đảng viên nào đó có điều kiện làm "kinh tế tư bản tư nhân", hoặc thậm chí có thể kết nạp vào Đảng một ít "nhà tư bản đỏ" nào đó nếu họ chấp nhận cương lĩnh và điều lệ Đảng, thực hiện sự nghiệp kinh doanh đúng định hướng XHCN, tỏ ra có thể dẫn dắt, lãnh đạo quần chúng theo con đường của Đảng ta, như các "nhà tư bản đỏ"...trong thời kháng chiến, nhưng có điều kiện và đó không thể là xu hướng chính và phổ biến, chủ đạo, chiếm ưu thế trong Đảng ta. Nếu có, chỉ nên coi là cá biệt và có điều kiện, tức là tư bản đó phải kết hợp được lợi ích của nhà tư bản và người lao động cũng như lợi ích của Nhà nước. Đồng thời, đảng viên đó phải chấp hành cương lĩnh và điều lệ Đảng, dù đó là sự chấp hành một cách đặc thù? Ngược lại, điều đó là trái với tôn chỉ mục đích chính, nguyên tắc cơ bản của Đảng ta là đảng của giai cấp công nhân và nhân dân lao động, Đảng của

cả dân tộc VN, với mục tiêu chung là đấu tranh cho sự nghiệp phát triển kinh tế xã hội, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân, vì dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh, cuối cùng xóa bỏ mọi sự áp bức và bóc lột, làm cho dân tộc được độc lập bền vững và hoàn toàn, mọi người ấm no và hạnh phúc.

Kinh tế tư bản tư nhân theo định hướng XHCN

Vấn đề không phải là thay đổi bản chất của người đảng viên, bản chất của Đảng, dù rằng, Đảng cộng sản trong thời kỳ thực hiện kinh tế thị trường định hướng XHCN, đã mang nội dung và nhiệm vụ mới, như đảng viên phải biết làm giàu nhưng đâu chỉ bóc lột hoặc làm kinh tế tư bản mới làm giàu mà là vấn đề làm giàu cho ai là chính? Hay kết hợp các lợi ích thông qua giá trị thặng dư thu được?

Vấn đề là tư bản tư nhân trong xã hội ta đang như thế nào, có bao nhiêu loại? Bao nhiêu mức độ? Đang có những thay đổi gì trong môi trường mới? Có lẽ chỉ có trường hợp một số đảng viên, tức vốn là đảng viên, trong quá trình làm kinh tế tư nhân cá thể hoặc tiểu chủ, tức cơ bản chưa phải bóc lột, trở thành tư bản tư nhân ở mức độ này hay mức độ khác, nhưng vẫn giữ mối liên hệ với Đảng và thực hiện theo mục tiêu, nguyên tắc cơ bản của điều lệ Đảng. Ở đây có phần nghịch lý là đảng viên này có tham gia "bóc lột" hiểu theo nghĩa thu một phần giá trị thặng dư. Như thế là tư bản tư nhân vẫn là tư bản tư nhân nếu nó đúng như thế nhưng trong trường hợp này nó đã thay đổi một phần tính chất khả dĩ còn trong giới hạn chấp nhận được (điều hòa một phần giá trị thặng dư, kết hợp lợi ích cá nhân và xã hội trong đó có người lao động).

Cũng cần phân biệt việc đảng viên ủng hộ làm kinh tế tư bản tư nhân, khuyến khích họ phát triển vì ích nước lợi nhà, với việc đảng viên trực tiếp làm kinh tế tư bản tư nhân một cách phổ biến, trở thành nhà tư bản thực thụ dù là theo pháp luật của nhà nước XHCN. Có thể và cần phải có chủ trương của Đảng và Nhà nước tác động làm kinh tế tư bản tư nhân theo định hướng XHCN, và có một số đảng viên làm việc ở trong các doanh nghiệp tư

bản tư nhân, thậm chí làm quản lý, làm giám đốc hay làm chủ để có điều kiện tác động, giữ vững định hướng XHCN của “kinh tế tư bản tư nhân”. Nhưng nên hiểu rằng, có thể người đảng viên làm cho kinh tế tư bản tư nhân mang dần một số đặc tính XHCN, nếu có thể nói như vậy, tức tư bản tư nhân không theo nguyên nghĩa. Chữ không phải làm kinh tế tư bản tư nhân để biến dần tính chất của mình.

Có người nêu lại vấn đề thế nào là bóc lột? Thế nào là tư bản tư nhân? Có thể tiêu chí gì để xem xét một người chủ cá thể làm giàu (như chủ trang trại chẳng hạn) đã trở thành tư bản hay chưa thì phải bàn, phải nghiên cứu, nhưng khi nói là tư bản rồi thì là đã bóc lột thặng dư giá trị rồi. Điều đó C.Mác đã xác định, không có thay đổi gì khác bản chất vấn đề này, thay đổi chẳng là mức độ, cách thức, phương pháp bóc lột, hoặc chủ tham gia vào quá trình sản xuất thật sự sản sinh ra một phần giá trị và giá trị thặng dư như thế nào hay là vai trò bóc lột còn là động lực sự phát triển hay chỉ là lực cản sự tiến bộ mà thôi.

Đáng nói và tệ hại nhất là bóc lột phi kinh tế, tức là tệ tham ô, tham nhũng không làm ra của cải mà chỉ đoạt từ tay của Nhà nước, của nhân dân vào túi một số người biến chất cộng sản, biến chất đảng viên. Đảng viên nếu làm kinh tế tư nhân thì có lợi cho sự phát triển kinh tế đất nước, giải quyết công ăn việc làm cho người lao động. Nhưng về mặt này thì nhà tư bản nào cũng làm được, cần gì là đảng viên Đảng cộng sản.

Thỏa hiệp hay cần phân tích thấu đáo?

Đúng là bây giờ cái lập trường giai cấp, lập trường dân tộc chủ yếu chưa phải là bóc lột hay không bóc lột mà là phát triển kinh tế và văn hóa, tăng trưởng kinh tế đi đôi với công bằng, dân chủ và tiến bộ xã hội, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của nhân dân. Và dù bóc lột qua hoạt động kinh doanh chính đáng bây giờ còn là động lực hết sức quan trọng trong phát triển kinh tế thì cũng không nên quá đề cao nó, biến nó thành cứu cánh. Đảng và đảng viên ủng hộ làm

kinh tế tư bản tư nhân, tư bản nhà nước, nhưng từ đó không thể quy định và khẳng định rằng đảng viên là những người có tham gia bóc lột, có thể làm kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa. Một số đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân nhưng chỉ nên coi đó là những trường hợp đặc biệt trong trường hợp cần thiết mà thôi. Đảng ngày nay không chỉ đại diện cho lý tưởng độc lập dân tộc mà cả lý tưởng XHCN, đại diện cho sự phát triển lâu bền của đất nước lợi ích chính đáng, hợp pháp của nhân dân.

Nếu có thể nói rằng, Đảng tiêu biểu cho lực lượng sản xuất tiên tiến, cho lợi ích của nhân dân, cho nền văn hóa dân tộc và tiến bộ, thì nên hiểu lực lượng sản xuất tiên tiến ở đây là gì? Có nhiên, trước hết và nồng cốt, đó là giai cấp công nhân, lực lượng sản xuất tiên tiến hàng đầu đứng ở trung tâm của thời đại; tiếp theo là các công nghệ tiên tiến với tư cách là động lực cách mạng hóa các quan hệ sản xuất và xã hội; vậy thì các nhà tư bản kinh doanh theo phương pháp quản lý và công nghệ hiện đại trong nền kinh tế thị trường định hướng XHCN thống nhất có phải là lực lượng sản xuất tiên tiến hay không? Trong hoàn cảnh nước ta quá độ lên CNXH trên một ý nghĩa nào đó thì nó là một lực lượng sản xuất tiên tiến, nhất là so với sản xuất tiểu nông. Hồ Chí Minh nói rằng, Đảng ta không chỉ đại biểu quyền lợi cho giai cấp công nhân, nhân dân lao động mà còn là đại biểu quyền lợi và sức mạnh của dân tộc. Với ý nghĩa đó, các nhà tư bản dân tộc đang kinh doanh theo pháp luật của Nhà nước ta như nói ở trên cũng là một thành phần tiên tiến của dân tộc trên mặt trận sản xuất kinh doanh (tuy vậy thì lập trường giai cấp của Đảng cộng sản vẫn là lập trường của giai cấp công nhân hiện đại). Có nhiên, vấn đề này với vấn đề kết nạp ai vào Đảng lại rất khác nhau, cũng không thể nói kết nạp toàn bộ giai cấp công nhân vào Đảng, hoặc kiên quyết không dung nạp những người từ giai cấp bóc lột, đã giác ngộ lý tưởng của giai cấp công nhân, tích cực tham gia vào sự nghiệp đó, chấp nhận cương lĩnh và điều lệ Đảng và có nguyện vọng vào Đảng cộng sản. Hơn nữa cần phân biệt những đảng viên làm việc trong các doanh nghiệp tư nhân kể cả

tư nhân tư bản chủ nghĩa với các đảng viên là ông chủ tư bản. Chi bộ Đảng ở đây lãnh đạo kinh tế tư bản tư nhân cho đúng luật pháp như thế nào cũng là vấn đề cần nghiên cứu.

Từ nhận thức cơ bản đã phân tích trên đây, lại bắt gặp lời giải trình và kết luận của Bộ chính trị tình hình nghị TW lần thứ 5, khóa IX, đã khẳng định: “Đảng không cho phép đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân”. Điều đó cũng có nghĩa là không để cho hiện tượng tư bản hóa người đảng viên cộng sản. Nhưng hiện nay trong thực tế những đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân đã có những đóng góp tích cực cho đất nước; góp phần phát triển kinh tế, tạo thêm việc làm và thu nhập cho người lao động, ổn định xã hội. Phần lớn những đảng viên là chủ doanh nghiệp đều chấp hành nghiêm chỉnh pháp luật và chính sách của Nhà nước, quan tâm tới lợi ích của người lao động, tạo điều kiện cho tổ chức Đảng và các đoàn thể nhân dân hoạt động tại doanh nghiệp có nhiều đóng góp vào các hoạt động xã hội trong và ngoài doanh nghiệp. Nghịch lý này giải quyết như thế nào? Đây là một sự thỏa hiệp hay là một hiện tượng mới cần phân tích thấu đáo?

Bộ chính trị cho ý kiến: “Trong giai đoạn phát triển đất nước hiện nay (...) đảng viên hoạt động trong lĩnh vực sản xuất, kinh doanh là người là người làm kinh tế giỏi, biết làm giàu chính đáng và lời cuốn, vận động bà con cùng làm giàu; những đảng viên đang làm chủ doanh nghiệp tư nhân chấp hành tốt điều lệ Đảng, chính sách của Nhà nước, được đảng viên và quần chúng tại doanh nghiệp và nơi cư trú tín nhiệm, có nguyện vọng tiếp tục đứng trong hàng ngũ của Đảng thì vẫn là đảng viên của Đảng.” Hội nghị TW lần thứ 5 đã nhất trí tình thần cơ bản đó (xem: Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban chấp hành trung ương khóa IX, tr. 44 – 45, 68).

Dù rằng, vấn đề này còn phải tiếp tục nghiên cứu cả mặt lý luận và thực tiễn, nhưng kết luận trên đây là vừa có tính nguyên tắc vừa linh hoạt, mở cho mọi tư duy sáng tạo rất đáng chú ý. Phải chăng đó là sự đổi mới tư duy có nguyên tắc hay vấn đề chưa đủ sáng tỏ để kết luận hoàn toàn khác? ■